

УДК 343.98:355.012

DOI: 10.31359/1993-0909-2023-30-3-357

Валерій Володимирович Тіщенко

Національна академія правових наук України
Харків, Україна

Кафедра криміналістики
Національний університет «Одеська юридична академія»
Одеса, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ВОЄННОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ

Анотація. У статті розглянуто проблему щодо необхідності розширення завдань криміналістичної науки у зв'язку з викликами, що з'явилися після широкомасштабного вторгнення збройних сил російської федерації на територію незалежної України і ведення агресивної війни, в ході якої загарбники здійснюють численні злочини проти мирного населення, знищують життєво важливу інфраструктуру, культурно-історичні об'єкти, вчиняють злочини геноциду та екоциду, що є грубим порушенням норм міжнародного гуманітарного права. У зв'язку з цим окреслено питання, що потребують вирішення у галузі криміналістичної техніки, криміналістичної тактики і в криміналістичній методиці розслідування. Звертається увага на необхідність вивчення всіх видів озброєння, які використовуються російськими агресорами та наслідків і слідів їх застосування. Досліджуються організаційно-тактичні особливості проведення слідчих дій, отримання та фіксації різного виду доказів, у тому числі цифрових (електронних). Підкреслюється необхідність використання спеціальних знань при проведенні слідчих дій, а також у формі призначення і проведення відповідних судових експертиз. Виходячи з аналізу міжнародних документів та вітчизняного кримінального законодавства, з'ясовується поняття та коло воєнних злочинів, що дає змогу визначити предмет, спрямованість і структуру видових і підвидових методик розслідування. У висновках сформульовані нові завдання, що постають перед криміналістичною наукою у зв'язку з особливостями розслідування воєнних злочинів, й обґрунтовується доцільність створення її окремої галузі – воєнної криміналістики.

Ключові слова: завдання криміналістики, воєнні злочини, криміналістична техніка, тактика і методика розслідування воєнних злочинів, воєнна криміналістика.

Valery V. Tishchenko

National Academy of Legal Sciences of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

Department of Criminalistic Sciences of the
National University «Odessa Legal Academy»
Odessa, Ukraine

THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS OF FORMATION THE BASIS OF MILITARY CRIMINAL SCIENCES

Abstract. *The article considers the problem of the need to expand the tasks of forensic science in connection with the challenges that arose after the large-scale invasion of the armed forces of the Russian Federation on the territory of independent Ukraine and the conduct of an aggressive war, during which the invaders committed numerous crimes against the civilian population, destroyed vital important infrastructure, cultural and historical objects, committing crimes of genocide and ecocide, which is a gross violation of the norms of international humanitarian law. In this regard, issues that need to be resolved in the field of forensic techniques, forensic tactics and forensic investigation methods are outlined. Attention is drawn to the need to study all types of weapons used by Russian aggressors and the consequences and traces of their use. The organizational and tactical features of conducting investigative actions, obtaining and recording various types of evidence, including digital (electronic) ones, are studied. The need to use special knowledge when conducting investigative actions, as well as in the form of appointing and conducting relevant forensic examinations, is emphasized. Based on the analysis of international documents and domestic criminal legislation, the concept and range of war crimes is clarified, which makes it possible to determine the subject, direction and structure of specific and sub-specific methods of investigation. The conclusions formulate new tasks facing forensic science in connection with the specifics of the investigation of war crimes, and justify the expediency of creating its separate branch – military forensics.*

Key words: *Tasks of forensics, war crimes, forensic technique, tactics and methods of investigation of war crimes, military forensics.*

ВСТУП

Широкомасштабна російська агресія щодо самостійної і незалежної України супроводжується тяжкими злочинами проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, численними жертвами серед мирного населення, руйнуваннями міст і селищ, соціальної й економічної інфраструктури, що зумовлює різке погіршення умов життєдіяльності суспільства, його окремих громадян і веде до екологічної катастрофи. Наслідки цієї агресії позначатимуться невизначено тривалий час, що призводять уже зараз до негативних змін у житті всіх верств населення. Ці наслідки матимуть місце і поза меж України, що вказує на їх міжнародний характер.

Офіс Генерального прокурора України проінформував, що на 28 липня 2023 року ним було зареєстровано і розслідується 100533 злочинів проти миру та безпеки людства, що можна віднести до воєнних злочинів, а також магістральна справа за злочин агресії, по якій оголошено підозру 639 високопоставленим політичним, урядовим і військовим діячам Росії. Унаслідок воєнних злочинів загинуло 498 дітей.

Розслідування воєнних злочинів ведеться у вкрай важких умовах: під ворожими обстрілами, на замінованих територіях, відзначається різким дефіцитом

доказової інформації, складним процесом її здобування і дослідження, в тому числі цифрових (електронних) доказів, необхідністю допитування тисяч потерпілих і свідків, які переміщуються по території країни, а також за її межами.

Криміналістичному й експертному забезпеченню розслідуванню воєнних злочинів в українській криміналістичній літературі приділяється вкрай мало уваги й лише фрагментарно (О. М. Дуфенюк, І. І. Котюк, О. О. Кравчук, М. С. Бондаренко та ін.).

Все сказане зумовлює необхідність визначення нових завдань та шляхів їх вирішення не тільки в практичній діяльності правоохоронних органів і суду, а й у науковій юридичній діяльності, зокрема у криміналістиці.

Метою статті є формулювання завдань криміналістики у зв'язку з дослідженням воєнних злочинів, визначення техніко-криміналістичних і тактико-організаційних особливостей їх розкриття, а також у побудові й застосуванні методик їх розслідування, що дозволить обґрунтувати пропозицію стосовно виділення окремої галузі криміналістичної науки – воєнної криміналістики.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Для досягнення вказаної мети використовувались загальні філософські підходи і методи, зокрема системний, діяльнісний, функціональний, інформаційно-пізнавальний, компаративний, ситуаційний і технологічний підходи. Застосовано методи формально-логічного, системно-структурного, юридичного і порівняльно-правового аналізу. Це дало можливість виділити у системі міжнародного гуманітарного і вітчизняного кримінального права групу злочинів, які доцільно назвати воєнними, а саме: планування, підготовки, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437 КК України), порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК України), застосування зброї масового знищення (ст. 439 КК України), екоцид (ст. 441 КК України), геноцид (ст. 442 КК України), а також здійснити їх комплексний криміналістичний аналіз.

Методи наукознавчого, системно-структурного, аналітичного і порівняльного аналізу дозволили виявити в кожному розділі криміналістики (криміналістичній техніці, криміналістичній тактиці та криміналістичній методиці) специфічні положення, які виходять за межі їх традиційного змісту й визначаються особливими завданнями, властивими розслідуванню воєнних злочинів, а тому зумовлюють окрему галузь криміналістичної науки – воєнну криміналістику.

Метод ситуаційного аналізу сприяв виокремленню тактичних особливостей в організації слідчої діяльності й збиранні доказів залежно від типових умов, у яких ведеться розслідування.

У дослідженні використовувалися норми чинного кримінального законодавства, офіційні документи міжнародного права, документи Офісу Генерального прокурора України, наукові роботи з криміналістики та кримінального права.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Специфічні завдання, що виникають у зв'язку з розробленням нових методів і засобів розслідування воєнних злочинів, можна віднести до всіх розділів криміналістики.

Так, у розділі криміналістична техніка потребують розроблення або вдосконалення засоби і методи фото-відеофіксації великих площ на певній ділянці місцевості, уражених ракетною або артилерійською зброєю чи постраждалих від різних видів воєнних злочинів; використання фотозображень для розпізнання та ідентифікації окремих осіб, що мають відношення до таких злочинів; розроблення технічних засобів і прийомів їх застосування в ході проведення допиту і пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції; фіксації ходу і результатів проведення слідчих дій з використанням 3D-сканування, дронів тощо. На необхідність розроблення і застосування техніко-криміналістичних інновацій у кримінальному провадженні вже зверталась увага в сучасній криміналістичній літературі [1, с. 284–295; 2; 3, с. 326–456; 4, с. 122–130; 5, с. 324–329 та ін.]. Актуальність цієї проблеми в екстремальних умовах кримінального провадження, коли бойові дії ведуться на великих територіях і характеризуються значною динамікою та значними ризиком втрати доказової інформації, неймовірно зростає. Криміналістика має дати слушні рекомендації щодо пристосування інноваційних технологій до розслідування в умовах ведення воєнних дій з відображенням специфіки їх застосування. В цьому плані заслуговує на увагу розроблені Лондонським дослідницьким агенством Forensic Architecture технології у розкритті воєнних злочинів. [URL: <https://zaborona.com/arhitekturna-kriminalistika/>].

Особливу увагу слід приділити криміналістичному дослідженню зброї (криміналістичному зброєзнавству). У традиційному підході в цей підрозділ криміналістичної техніки включалися такі об'єкти дослідження, як вогнепальна стрілецька зброя та сліди її застосування в кримінальній практиці (судова балістика); холодна зброя й різні гострі, ріжучі, колючі та знаряддя побутового або мисливського призначення, що використовуються у нападах, самообороні, бійках тощо; вибухові речовини і пристрої одноразового застосування та сліди їхньої дії (криміналістична вибухотехніка). Тобто досліджувалися ті типові види зброї, що використовувалися зазвичай злочинцями у ході вчинення ними так званих загальнокримінальних правопорушень (вбивств, розбійних і бандитських нападів, хуліганства тощо).

Воєнні дії російських загарбників у ході так званої спеціальної військової операції на території суверенної України постійно призводять до вчинення ними цілого ряду злочинів проти цивільного населення, цивільних об'єктів з використанням усіх сучасних типів озброєння наземного, повітряного, морського і підводного базування. Це призводить до необхідності вивчення не тільки вогнепальної стрілецької зброї й окремих видів вибухових пристроїв, а й інших типів і видів бойової зброї: кулеметів, гранатометів, мінометів, артилерійських і ракет-

них установок, снарядів, касетних боеприпасів, мін, бомб, ракет, безпілотних летальних апаратів, їх частин і уламків, їх бойових характеристик, а також слідів та обставин їх застосування. Це викликає необхідність розширення змісту і завдань криміналістичного зброєзнавства і включення до нього положень і результатів техніко-криміналістичних і експертних досліджень зброї різних типів і зразків, вибухових, хімічних, біологічних (бактеріологічних), радіоактивних речовин, пристроїв для їх доставки, слідів їх дії тощо.

Технічні й технологічні новації відкривають можливості до розширення кола доказів за рахунок цифрової інформації, «гібридних» цифрових і фізичних моделей, 3D-анімацій, створення і дослідження віртуального, реалістичного та картографічного простору за допомогою зйомки, здійснюється з літаків, безпілотних літальних апаратів, супутників тощо.

З'являються специфічні вимоги до вирішення тактичних завдань, організації тактичних операцій, проведення окремих слідчих дій.

По-перше такі вимоги визначаються умовами проведення розслідування: 1) у глибокому тилу бойових дій на підконтрольній Україні території; 2) у районі бойових дій, що вимагає швидкого реагування і прийняття відповідних заходів безпеки для учасників розслідування; 3) на територіях тимчасово окупованих, а потім звільнених ВСУ.

По-друге, значний вплив на слідчу тактику має час, що пройшов з моменту вчинення злочину, характер і зміст дій як злочинців, так і потерпілих, свідків та інших учасників події, труднощі встановлення місць їх перебування на момент розслідування, їх фізичний і психологічний стан тощо.

По-третє, мають специфіку процесуальні й тактичні засоби збирання (виявлення, фіксації, вилучення) і дослідження доказової інформації, яка може бути у вигляді не тільки речових доказів, свідчень, письмових документів, а й у вигляді цифрових (електронних) доказів [6, с. 33–34; 7, с. 134–141; 8, с. 110–114; 9, с. 169–177; 10, с. 256–261; 11, с. 188–200]. Доказування повинно здійснюватися із застосуванням сучасних цифрових технологій, що підвищує можливості виявлення, фіксації і досліджень різноманітних джерел інформації та її змісту. Обробка величезного масиву інформації призвела до підготовки під егідою ООН в 2020 році спеціального практичного посібника «Протокол Берклі щодо ефективного використання даних з відкритих джерел цифрової інформації при розслідуванні порушень міжнародного кримінального права, прав людини та міжнародного гуманітарного права» (Berkeley Protocol, 2020). Все більшого значення набуває міжнародне співробітництво правоохоронних органів у розслідуванні воєнних злочинів та стандартизація засобів і методів доказування. Впливає необхідність використання міжнародного досвіду в застосуванні новітніх методів (кримінальний аналіз, кіберрозвідка та ін.) і науково-методичних напрацювань, що призводить до покращення процесу розробки й перевірки версій, планування та оптимізації розслідування воєнних злочинів у цифрову епоху [12, с. 52–54].

Правильно звертається увага на створення організаційно-тактичних передумов розслідування воєнних злочинів, проведення його слідчо-оперативними групами, їх логістичного і тилового забезпечення тощо [13, с. 95–106; 14, с. 373].

Суттєві особливості властиві й тактиці проведення окремих слідчих дій. Так, специфіку огляду місця події надають перш за все об'єкти огляду: пошкоджені й зруйновані споруди, ділянки відкритих територій, вирви, утворені внаслідок вибуху, уламки й окремі частини вибухових пристроїв та їх носіїв, різноманітних слідів їх застосування, які можуть бути виявлені на значних за масштабом територіях, трупи людей і тварин. Необхідно, по можливості, з'ясувати характер застосованої зброї, тривалість та наслідки її дії. Характер і наслідки події зумовлюють зміст тактичних рекомендацій щодо вибору напряму, послідовності огляду. Особливу увагу слід звернути на заходи й правила особистої безпеки під час огляду місця події та правила огляду потенційно небезпечних предметів, у яких можуть бути приховані вибухівка або шкідливі для життя і здоров'я речовини.

Потребує розроблення тактика огляду місць катування, місць масового поховання закатованих та вбитих жителів на тимчасово окупованих територіях, ексгумації та огляду трупів, а також пред'явлення трупів для впізнання. Необхідно розробити тактику розшуку безвісно зниклих під час воєнних дій або після них військових і цивільних осіб.

Обов'язковим у всіх наведених випадках є залучення спеціалістів відповідного фахового профілю: спеціалістів-криміналістів, спеціалістів-зброєзнавців, судових медиків, працівників МНС, хіміків, біологів та інших, що дадуть консультації, здійснять допомогу у виявленні, фіксації й вилученні, попередньому дослідженню слідів, підготовки матеріалів для призначення відповідних судових експертиз.

Досить складною виглядає проблема розроблення методичних рекомендацій з розслідування воєнних злочинів, тобто криміналістичної методики їх розслідування. По-перше, необхідно визначитись, які саме злочини включати до кола воєнних злочинів; по-друге, окреслити принципи побудови таких методик; по-третє, здійснити криміналістичну класифікацію методик розслідування воєнних злочинів; по-четверте, вказати на особливості розслідування кожної класифікаційної групи виокремлених методик та визначити програмні комплекси у відповідності до ситуацій і етапів розслідування та алгоритми вирішення окремих тактичних завдань.

У чинному кримінальному законодавстві України поняття воєнних злочинів відсутнє. Проте в міжнародному гуманітарному праві воно розкривається й деталізується по окремим видам і групам злочинів. Термін «воєнні злочини», який був вжитий у ст. 6 Статуту Міжнародного військового трибуналу у Нюрнберзі у 1945 р. Ним позначалися серйозні порушення законів і звичаїв війни, а саме вбивства, жорстоке поводження або депортація цивільного населення на окупованих територіях, вбивство й жорстоке поводження з полоненими, вбивство за-

ручників, розкрадання державної або приватної власності, безглузде руйнування населених пунктів, що не зумовлене військовою необхідністю. Женевські конвенції (1949) і Додатковий протокол 1 (1977) до них, а також інші міжнародні документи, зокрема Римський статут Міжнародного кримінального суду (ч. 2 ст. 8), який був прийнятий на Римській Дипломатичній конференції 17 липня 1998 р. і набрав чинності у липні 2002 р., розширили коло воєнних злочинів. З наведених документів випливає, що воєнними злочинами слід вважати грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. та інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються у міжнародних збройних конфліктах у встановлених рамках міжнародного права.

Виходячи з наведених документів, у вітчизняному міжнародному праві поняття воєнного злочину використовується з наведенням їх таких ознак: 1) дії такого злочину, вчиняються під час збройного конфлікту й є пов'язані з ним; 2) ці дії є серйозними порушеннями норм міжнародного гуманітарного права; 3) такі дії вчиняються комбатантами або особами, які можуть віддавати їм накази; 4) об'єктом посягання є особи, що знаходяться під захистом міжнародного гуманітарного права; 5) такі злочини вчиняються умисно або із грубої необережності [15, с. 122–125]. Щодо останньої ознаки треба зробити поправку на те, що у вітчизняному кримінальному праві нема такої форми вини як «груба необережність». Думається, що тут слід указати на прямий або непрямий умисел, виключивши ознаку необережності, тим більше, що у ст. 30 Римського статуту МКС чітко говориться, що за суб'єктивної сторони воєнних злочинів вони вчиняються «умисно і свідомо». Знаходить ужиток термін воєнні злочини й у вітчизняному кримінальному праві [16, с. 814–816; та ін.].

Слід зазначити, що Римський статут, визначаючи свою юрисдикцію, у ст. 5 виділяє найбільш тяжкі злочини, які викликають занепокоєння всього міжнародного товариства, а саме: а) злочин геноциду; б) злочини проти людяності; в) воєнні злочини; г) злочин агресії [17]. На наш погляд, така класифікація вказаних злочинів за логікою її побудови виглядає дискусійною, але це виходить за межі проблеми, що розглядається в даній статті.

У чинному Кримінальному кодексі України в розділі XX передбачена відповідальність за кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Виходячи з їх безпосереднього об'єкту, виділяють три групи таких злочинів: 1) злочини проти миру (статті 436, 436–1, 437, 438, 447 КК); 2) злочини проти безпеки людства (статті 439–442 КК); 3) злочини проти міжнародного правопорядку (статті 443–446 КК) [18, с. 642; 19, с. 323]. Така класифікація відповідає принципам міжнародного гуманітарного права й охоплює найбільш тяжкі злочини проти людства і міжнародної безпеки.

Щодо криміналістичних аспектів розслідування таких міжнародних злочинів, то доцільно розглянути і сформулювати методики розслідування тих з них, які стосуються вчинення комбатантами країни агресора та її керівниками злочинних дій

проти цивільного населення, критичної інфраструктури, природного середовища, об'єктів культурно-історичної спадщини країни жертви агресора. Вказані злочини можна умовно об'єднати і позначити як воєнні злочини. До них доцільно віднести планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437 КК), порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК), застосування зброї масового знищення (ст. 439 КК), а також екоцид (ст. 441 КК) і геноцид (ст. 442 КК), що здійснюються в умовах агресивної війни. Щодо сукупності вказаних злочинів бажано розробити комплексну або міжвидову методику, яка б охоплювала вирішення завдань розслідування і збирання доказів, документування окремих злочинів та їх обставин у комплексі.

Принципи розробки окремих методик розслідування воєнних злочинів можуть бути виокремлені (базуватися) на системно-діяльнісному, функціональному і технологічному підходах [20, с. 991]. Це дозволяє: 1) здійснити криміналістичну класифікацію та надати криміналістичну характеристику таких злочинів; 2) викласти систему обставин, які підлягають установленню з урахуванням конкретних кримінально-правових ознак воєнних злочинів; 3) вказати на стратегічні завдання розслідування та побудувати його програму; 4) провести криміналістичний аналіз типових слідчих ситуацій, які утворюються на початку розслідування, визначити першочергові тактичні завдання, засоби і методи їх вирішення; 5) виокремити типові слідчі ситуації на подальшому етапі розслідування, тактичні завдання і засоби їх вирішення; 6) розглянути взаємодію слідчого з представниками органів влади, воєнної адміністрації, правоохоронних органів, суспільними організаціями та окремими громадянами; 7) розкрити тактичні особливості проведення окремих слідчих дій і тактичних операцій. Зазначені принципи утворюють типову структуру діяльності з розслідування і загалом відповідають стандартам міжнародних документів з розслідування порушень положень міжнародного гуманітарного права.

Указані види воєнних злочинів зумовлюють побудову їх окремих видових методик. Проте такі методики не можуть забезпечити оптимальну організацію розслідування, оскільки кожен їх вид включає дуже різноманітні за своїм характером і механізмом злочинні дії.

Потребує створення комплекс підвидових методик розслідування воєнних злочинів. Постає питання: за якими критеріями доцільно їх розробляти?

На думку О. М. Дуфенюк, підвидові методики розслідування таких злочинів можна розробляти за такими критеріями: 1) залежно від категорії осіб, щодо яких здійснено напад (цивільне населення, військовополонені, іноземці, особи, які надають гуманітарну допомогу і використовують відмінні емблеми); 2) залежно від об'єкта, на який безпосередньо вчинено напад (приватні домогосподарства, багатоквартирні будинки, об'єкти цивільної інфраструктури, об'єкти культурної спадщини, інженерні споруди, автошляхи, залізничні вузли тощо); 3) залежно від засобів, за допомогою яких вчинено напад чи удар (ракетами, касетними або фосфорними боєприпасами, отруйної зброї тощо); 4) залежно від способу проти-

правних дій (насильницькі, майнові воєнні злочини, примусове переміщення осіб, примушування до участі у воєнних діях проти власної держави тощо); 5) залежно від територіальної ознаки (розслідування на території, підконтрольній українській владі, на деокупованих територіях, на непідконтрольних українській владі території); 6) залежно від норм особливої частини КК України: методика розслідування порушень законів та звичаїв війни, застосування зброї масового знищення та ін. [12, с. 51–52].

Запропонована класифікація підвидових методик за наведеними критеріями містить у собі суттєві недоліки. Так, методики розслідування, що можуть будуватися за нормами КК України, аж ніяк не можна вважати підвидовими, оскільки вони базуються на відповідних видах воєнних злочинів і є *видовими*. Інші вказані авторкою критерії безумовно впливають на особливості засобів і методів розслідування. Проте гадаємо, їх слід урахувати у рамках підвидової методики, виходячи з відповідних підвидів, що можна виокремити з диспозицій відповідного складу злочину, наприклад порушення законів і звичаїв війни (ст. 438 КК). Так, доцільно в зазначеній видовій методиці сформулювати методики розслідування вбивств, катувань та інших насильницьких злочинів на тимчасово окупованих територіях; знищення і привласнення чужого майна, що не викликане військовою необхідністю; умисного спрямування нападів на цивільне населення або цивільні об'єкти та інші підвидові методики розслідування злочинів, на які вказується у міжнародних документах гуманітарного права, зокрема у ст. 8 Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду.

Виділення і класифікація підвидових та інших мікрометодик повинні стати предметом подальшого наукового дослідження воєнної криміналістики.

ВИСНОВКИ

Масштаби і специфіка злочинів, що вчиняються російськими агресорами в ході розв'язуваної ними війни в Україні і порушують норми міжнародного гуманітарного права, зумовлюють розширення завдань, що постають перед криміналістикою, та розроблення ефективних засобів і методів їх вирішення.

Оскільки розгляд і розв'язання таких завдань потребує комплексного підходу й застосування всіх сучасних технічних й організаційних засобів, а також аналітичних і пізнавальних методів у розслідуванні кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, які матимуть довгострокові наслідки, виникає нагальна потреба в утворенні нової галузі криміналістичної науки – воєнної криміналістики.

Звідси випливає необхідність науково-обґрунтованої відповіді на конкретні виклики, що потребують вирішення у ході формування окремої галузі (або навіть розділу) – воєнна криміналістика.

1. Слід визначити коло злочинів, розслідування яких буде розглядатися у воєнній криміналістиці. На основі аналізу норм міжнародного гуманітарного між-

народного права і норм вітчизняного кримінального закону (розділ XX КК України) до таких злочинів, на наш погляд, можна віднести: планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437 КК), порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК), застосування зброї масового знищення (ст. 439 КК), екоцид (ст. 441 КК), геноцид (ст. 442 КК), які можна віднести до воєнних злочинів. Такий перелік воєнних злочинів не є вичерпним і може корегуватися з урахуванням імплементації норм міжнародного права у вітчизняне законодавство.

2. Постає завдання з вивчення бойових характеристик відповідного кола зброї, що використовується у ході воєнних дій, її призначення, засобів її доставки, місць базування та слідів і наслідків застосування.

3. Потребує розроблення тактико-організаційна складова розслідування воєнних злочинів, алгоритми застосування тактичних засобів у проведенні як окремих слідчих дій, так і їх комплексів (тактичних операцій) за участю відповідних спеціалістів: зброєзнавців, судових медиків, пожежників та інших фахівців. Необхідно враховувати і досвід організаційно-методичного забезпечення, що був напрацьований міжнародними організаціями і правоохоронними органами.

4. Підлягає визначенню коло і завдання характерних для розслідування судових експертиз, технологія і методика яких відповідатиме міжнародним стандартам, для з'ясування обставин учинених воєнних злочинів.

5. Виникає необхідність у належній криміналістичній класифікації криміналістичних методик розслідування воєнних злочинів, у формуванні обґрунтованих принципів їх побудови, у розробленні стратегічних і тактичних програм розслідування таких злочинів.

6. Постає завдання з визначення змісту і структури воєнної криміналістики та її місця в системі криміналістичних знань. Це дасть змогу систематизувати теоретичні положення і на базі аналізу й узагальнення слідчої практики розробити практичні рекомендації щодо оптимальної організації розслідування воєнних злочинів, доказування їх обставин, установлення винуватих осіб та їх справедливого покарання. Наразі вбачається доцільність утворення окремого розділу в системі криміналістики під назвою «Спеціальна криміналістика», до якого можна було б включити воєнну криміналістику, а також нові специфічні галузі і напрями криміналістичної науки, як-то цифрова криміналістика, судова криміналістика, змагальна криміналістика, ядерна криміналістика тощо. [21, с. 9–20], архітектура криміналістика та ін.

Можливість успішного виконання вказаних завдань залежить від відповідного спрямування наукових напрацювань, належної підготовки у закладах вищої освіти майбутніх слідчих, прокурорів, судових експертів, працівників оперативних підрозділів за спеціальними навчальними програмами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Бондар В. С. Особливості вирішення техніко-криміналістичних завдань досудового розслідування кримінальних правопорушень. *Криміналістика і судова експертиза*. Київ, 2021.

- [2] Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції : монографія / за ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. Харків, 2017. 258 с.
- [3] Криміналістика та судова експертологія: наука, навчання, практика : матеріали 14 міжнар. конгресу у 2-х т. Одеса, 2018. Т. 1.
- [4] Шевчук В. М. Проблеми формування криміналістичної інноватики та її роль у протидії сучасної злочинності. *Інформаційне забезпечення розслідування злочинів* : матеріали ІХ міжнар. круглого столу. Одеса, 2021.
- [5] Ланцедова Ю. О., Грекова Л. Ю. Можливості використання лазерного сканування у слідчій та експертній практичній криміналістичній діяльності. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КНДІСЕ Мініюста України, 2019. 672 с.
- [6] Хахановський В. Г. Деякі терміни та поняття в криміналістиці, що утворилися останнім часом в результаті інтеграції наукових знань. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. 1072 с.
- [7]. Шепітько В. Ю. Місце цифрових доказів та інституту доказування в доктрині криміналістики та судової експертизи. *Інформаційне забезпечення розслідування злочинів* : матеріали. ІХ міжнар. круглого столу. Одеса, 2021.
- [8] Самойленко О. А. Питання організації тактичної операції «збирання електронних носіїв інформації (цифрових доказів)». *Інформаційне забезпечення розслідування злочинів* : матеріали. ІХ міжнар. круглого столу. Одеса, 2021.
- [9] Самойленко О. А., Чердинцев Ю. Г. Питання визнання джерелом доказів у кримінальному провадженні електронних (цифрових) документів. *Криміналістика і судова експертиза*. 2022. Вип. 67. С. 169–177.
- [10] Цехан Д. М. Цифрові докази: поняття, особливості та місце в системі доказування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. №: 5. С. 256–260.
- [11] Ахтирська Н. М. Одержання доказів в електронній формі в світлі другого додаткового протоколу до конвенції про кіберзлочинність. *Криміналістика і судова експертиза*. 2022. Вип.67. С. 188–200.
- [12] Дуфенюк О. Розслідування воєнних злочинів в Україні: виклики, стандарти, інновації. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. №1. С. 46–56.
- [13] Когутич І. І. Окремі аспекти підготовки розслідування порушень законів та звичаїв війни. *Криміналістика і судова експертиза*. 2023. Вип. 68. С. 94–106.
- [14] Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №4. С. 369–374.
- [15] Репецький В. М., Лисик В. М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. *Альманах міжнародного права*. 2009. Вип. 1. С. 120–125.
- [16] Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С. С. Яценко. Київ, 2005. 848 с.
- [17] Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду. URL: <https://minjust.gov.ua/mijnarodniy-kriminalniy-sud>.
- [18] Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. Харків : Право, 2015. 680 с.
- [19] Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17 : Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (гол.), В. І. Борисов (заст. гол.) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2017. 1064 с.

- [20] Тіщенко В. В. Напрями розвитку криміналістичних методик. Принципи криміналістичних методик. *Правова доктрина України: Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку* / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. Харків : Право, 2013. С. 981–1002.
- [21] Шепітько В. Ю. Теоретико-методологічна модель криміналістики та її нові напрями. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 3(25). С. 9–20.

REFERENCES

- [1] Bondar, V. S. (2021). Peculiarities of solving technical and forensic tasks of pretrial investigation of criminal offenses. *Criminology and forensic examination*. Kyiv.
- [2] Innovative principles of technical and forensic support for the activities of criminal justice bodies. (2017). / Shepitka, V. Yu., Zhuravel, & V. A. (Ed). Kharkiv.
- [3] Criminology and forensic expertise: science, training, practice: materials of the 14th international Congress in 2 vol. (2018). Vol. 1. Odessa. Ukraine.
- [4] Shevchuk, V. M. (2021). Problems of the formation of forensic innovations and its role in combating modern crime. *Information support for the investigation of crimes: materials of Their International Round Table*. Odessa. Ukraine.
- [5] Lansedova, Yu.O., Grekova, L. Yu. (2019). Possibilities of using laser scanning in investigative and expert practical forensic activities. *Actual issues of forensic expertise, criminology and criminal process: materials of the International science and practice conferences*. Kyiv. Ukraine.
- [6] Khakhanovsky, V. G. (2021). Some terms and concepts in criminology, which were formed recently as a result of the integration of scientific knowledge. *Forensic science and forensic examination*, 66.
- [7] Shepitko, V. Yu. (2021). The place of digital evidence and the institution of proof in the doctrine of criminology and forensic examination. *Information support for the investigation of crimes: materials of Their International Round Table*. Odessa. Ukraine.
- [8] Samoilenko, O. A. (2021). The question of organizing a tactical operation «collection of electronic data carriers (digital evidence *Information support for the investigation of crimes: materials of Their International Round Table*. Odessa. Ukraine.
- [9] Samoilenko, O. A., & Cherdynstev, Y. G. (2022). The issue of geol recognition of evidence in criminal proceedings of electronic (digital) documents. *Criminology and forensic expertise*, 67, 169–177.
- [10] Tsekhan, D. M. (2013). Digital evidence: concepts, salinity and place in the evidence system. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*, 5, 256–260.
- [11] Akhtyrskaya, N. M. (2022). Obtaining evidence in electronic form in the light of the second additional protocol to the convention on cybercrime. *Criminalistics and forensic examination*, 67, 188–200.
- [12] Dufenyuk, O. (2022). Investigation of war crimes in Ukraine: challenges, standards, innovations. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, 1, 46–56.
- [13] Kogutych, I. I. (2023). Separate aspects of the preparation of the investigation of violations of the laws and customs of war. *Criminalistics and forensic examination*, 68, 94–106.
- [14] Dufenyuk, O. M. (2022). Investigating War Crimes: Logistical, Forensic, and Forensic Issues. *Legal scientific electronic journal*, 4, 369–374.

- [15] Repetsky, V. M., & Lysyk, V. M. (2009). Concepts and signs of war crimes. *Almanac of international law*, 1, 120–125.
- [16] Scientific and practical commentary to the Criminal Code of Ukraine. (2005). Yatsenko, S. S. (Ed.) Kyiv.
- [17] Rome Statute of the International Criminal Court. Retrieved from <https://minjust.gov.ua/mijnarodniy-kriminalniy-sud>.
- [18] Baulin, Yu.V., Borisov, V. I., & Tyutyugin, V. I. (Et al.). (2015). Criminal law of Ukraine. Special part. Kharkiv: Pravo.
- [19] Great Ukrainian legal encyclopedia: in 20 vol. Kharkiv: Pravo, 2016. Vol. 17: Criminal law / Tatsii, V. Ya. (head), Borisov, V I. (deputy head) and oth. (Ed.); National Acad. rights Sciences of Ukraine; Institute of State and Law named after V. M. Koretsky National Academy of Sciences of Ukraine; National law University named after Yaroslav the Wise. 2017.
- [20] Tishchenko, V. V. (2013). Directions of development of forensic methods. Principles of forensic methods. *Legal doctrine of Ukraine: Vol. 5: Criminal and legal sciences in Ukraine: state, problems and development paths*: Tatsia, V. Ya., & Borisov, V. I. (Ed.). Kharkiv: Pravo, 981–1002.
- [21] Shepitko, V. Yu. (2021). Theoretical and methodological model of criminology and its new directions. *Theory and practice of forensic examination and criminology*, 3(25), 9–20.

Валерій Володимирович Тіщенко

Доктор юридичних наук, професор
Член-кореспондент НАПрН України,
Національна академія правових наук України
61024, вул. Пушкінська, 70, Харків, Україна

Завідувач кафедри криміналістики
Національний університет «Одеська юридична академія»,
65009, Фонтанська дорога, 23, Одеса, Україна

Valery V. Tishchenko

Doctor of Law, Professor
Corresponding Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine
National Academy of Legal Sciences of Ukraine
61024, 70 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Head of the Department of Criminalistic Sciences of the
National University «Odesa Legal Academy»
65009, 23, Fontanska doroga, Odessa, Ukraine

Рекомендоване цитування: Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні проблеми формування основ воєнної криміналістики. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. №3. С. 357–370.

Suggested Citation: Tishchenko, V. V. (2023). Theoretical and Practical Problems of Formation the Basis of Military Criminal Sciences. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 30(3), 357–370.

Стаття надійшла / Submitted: 01/08/2023

Доопрацьовано / Revised: 01/09/2023

Схвалено до друку / Accepted: 27/09/2023